BÖLÜM 4

TEK PARTİ DÖNEMİNDE HALK EĞİTİMİNİN BİR ARACI OLARAK HALKEVLERİ

Öğr. Gör. Dr. Murat KARATAŞ[1]

[1] Abdullah Gül Üniversitesi, AİİT Bölümü

GİRİŞ

Halk eğitiminin tanımı oldukça çeşitlidir. Örneğin; Okul eğitim-öğretiminden farklı olarak toplumların kendi kendilerini yönetmelerinde başarı sağlayan hayatla ilgili konularla ve güzel sanatlarla yakından ilgilenen insanların ekonomik, toplumsal uyumunu hazırlayan, değişmeleri daha iyi anlamalarına yardım eden çalışmalardır[2]. Bir diğerinde yetişkin olarak düşünülen kişilerin yeteneklerini geliştirmelerine, bilgilerini artırmalarına, teknik veya mesleki yeterliliklerini iyileştirmelerine, tutum ve davranışlarını hem kişisel gelişme bakımından, hem de toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeye katılma bakımından, değiştirmelerine imkân sağlayan düzenli eğitim süreçlerinin tümüdür[3]. Yine başkasında zorunlu öğrenim çağının dışına çıkmış ve asıl uğraşısı okula gitmek olmayan bireylerin yaşamlarının herhangi bir kademesinde duyacakları öğrenme gereksinimlerini ve ilgilerini doyurmak üzere öncelikle düzenlenen etkinlikler ya da programlardan oluşan bir süreç olarak değerlendirilmiştir[4]. Görüldüğü gibi Halk eğitiminin tanımları çok olmasına rağmen tüm tanımların ortak noktası örgün eğitim sistemine hiç girmemiş veya bu sistemi tamamlamamış yetişkinlere yönelik olmasıdır.

---

[2]Halil Erkan, Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması, Gürpınar Matbaası, Adana, 1975, s. 4.

[3]Taha Yazar, "Yetişkin Eğitiminde Hedef Kitle", Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 7 (Nisan 2012), s. 22.

[4]Cevat Celep, Halk Eğitimi, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 8; Eşref Kılıç, "Yaygın Eğitim", Cumhuriyet Döneminde Eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, s. 469-491.

Halk eğitiminin amaçları ulusal ve yerel şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Buna göre ulusal amaçlar; bir toplumda bilimsel, ekonomik, kültürel, teknolojik ve siyasal değişmelere bağlı olarak vatandaşlara, yeni bilgi ve beceri kazandırmayı içerirken yerel amaçlar; yöre insanının, yerel sorunlarını çözmelerine imkân sağlayacak ve mahalde yaşamlarını sürdürmelerini kolaylaştırmayı hedeflemektedir[5].

Diğer taraftan Kurt'un da ifade ettiği gibi halk eğitiminin gerekliliğini ortaya koyan koşulları ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişmelerden ayrı tutmak mümkün değildir. Bu noktada örgün eğitim kurumlarının bu gelişmelere uygun olarak fertlerin eğitim ihtiyaçlarını tek başına karşılamaları mümkün olmadığı gibi, söz konusu durum örgün eğitimin ilkelerine ve yapılanmasına da ters düşmektedir[6].

Bu çalışmada Halk Eğitimi kavramının ne olduğu açıklandıktan sonra sırasıyla Osmanlıdan Cumhuriyet'e Türkiye'de Halk Eğitiminde görülen değişmeler, Mustafa Kemal Atatürk'ün Halkçılığı bu bağlamda Halkevlerinin kuruluşu, faaliyetleri ve kapatılma süreci incelenerek sonuca ulaşılmıştır.

[5]Ulusal amaçların alt amaçları şu şekilde sıralanmaktadır: Vatandaşlara, mesleki bilgi ve beceri kazandırmak, Vatandaşlarda toplumsallaşmayı ve üretkenliği artırıcı davranış değişiklikleri oluşturmak, Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına yardımcı olmak, Toplumda okuma-yazma oranını artırmak, Toplumsal değişmeye bağlı olarak vatandaşların karşılaştıkları sorunları çözmelerinde gerekli ortamı sağlamak. Adil Türkoğlu, "Türkiye'de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri", Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 2/2 (Aralık 2011), s. 48-62.

[6]İhsan Kurt, Yetişkin Eğitimi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 23.

1. OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E HALK EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ

Yaygın bir kanı olarak Türkiye'de halk eğitimi fikrinin Harf İnkılâbı sonrası bilgisizliğin ortadan kaldırılması çabaları sürecinde ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte Halk eğitimi fikrinin tarihi gelişimi incelendiğinde, örgün eğitimin gelişimine paralel gelişme gösterdiği açık bir şekilde görülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye'de halk eğitiminin tarihi gelişimini cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet sonrası olmak üzere iki dönemde incelemek mümkündür.

Tanzimat Dönemine kadar Osmanlı toplumunda örgün eğitim içinde yer almayan kişilere camiler, kahvehaneler, medreseler, sahaflar vb. yaygın eğitim kurumları aracılığıyla eğitim verilirken bu dönemle birlikte geleneksel hale gelmiş halk eğitim kurumlarının yanında bazı yeni kurumlar oluşturularak halk eğitimi çalışmaları daha bilinçli yürütülmeye başlanmıştır. Bu noktada örneğin Türkiye'de ilk resmi halk eğitimi Tanzimat Döneminde, Dârülfünun da Fizik, Kimya, Tarih vb. alanlarda bilim adamları, gönüllü bürokratlar ve eğitimciler tarafından verilmiştir[7]. Bu dönemde Dârülfünun dışında halk eğitimi vermek amacıyla Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye (1860) ve Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye (1864) isimli cemiyetler de halkı toplumsal yönden geliştirecek faaliyetlerde bulunmuşlardır[8].

[7]Osman Nuri Ergin, Türk Maarif Tarihi, Eser Matbaası, İstanbul, 1977, s. 946-950.
[8]Emine Gümüşsoy, "Tanzimattan Sonra Halk Eğitimi İçin Kurulan İki Cemiyet: Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye ve Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2 (Aralık 2007), s. 173-192.

İkinci Meşrutiyet Döneminde Halk eğitimi faaliyetleri daha çok gece dersleri, kurslar ve konferanslar biçiminde yapılmıştır. Bu dönemde söz konusu faaliyetleri başta İttihat ve Terakki olmak üzere farklı siyasi parti, cemiyet ve dernekler gerçekleştirmiştir. Bu noktada örneğin; Türk Ocağı düzenlediği konferanslarla halka Türklük duygusu aşılamaya çalışmıştır. Balkan Savaşları sırasında ağırlıklı olarak asker eşleri tarafından kurulan kadın dernekleri düzenledikleri konferanslarda, Türklere karşı yapılan insan hakları ihlallerini dile getirerek halkın bilinçlenmesine ön ayak olurken diğer aktörler ise düzenledikleri faaliyetlerinde toplumun okul eğitimi alamamış farklı kesimlerine dikiş-nakış, elektrik, hastabakıcılık, okuma yazma, ziraat vb. mesleki bilgiler öğretmeye çalışmışlardır[9].

Birinci Dünya Savaşı öncesi İttihat ve Terakki hükümeti çıkardığı yasa ve yönetmeliklerle halk eğitimine yönelik adımlar atmıştır. Bu noktada örneğin; Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati (1913) ile İlköğretim çağını aşmış yetişkinlere el becerilerinin kazandırılması için kurslar ve sanat okulları açılması hedeflenirken Özel Okullar Yönetmeliği (1913) ile özel kişiler eliyle açılacak kurslardan çırakların, işçilerin öğrenim çağını aşmış yetişkinlerin yararlanması öngörülmüştür. Bunlara ek olarak İl Genel Yasası (1914) ile işçiler ve yoksullar için gece okulları açılması planlanmıştır[10]. Diğer taraftan Birinci Dünya Savaşı'nın ağır koşulları altında halk eğitimine dönük çalışmalar ise daha çok farklı

[9]Mustafa Ergün, II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914), Ocak Yayınları, Ankara, 1996, s. 35-353.
[10]Cevat Geray, Halk Eğitimi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978, s. 255-260.

cemiyetler eliyle ordu için yardım kampanyalarının düzenlenmesi ve kamuoyunun bilinçlendirilmesi şeklinde gelişmiştir.

Türk İstiklâl Harbi yıllarında Halk eğitimi ile ilgili ilk çalışmalar Ankara'da Maarif Vekâletinin bünyesinde başlatılmıştır. Yusuf Akçura'nın başkanlığında "Serbest Âli Dersler Müessese-i İlmiyesi" adıyla bir yaygın eğitim kurumu oluşturulmuştur[11]. İçerisinde eğitimcilerin ve fikir adamlarının yer aldığı bu kurul milliyetçilik, halkçılık ve aydınlık prensibiyle hareket etmiş ve Anadolu'da Türk İstiklâl Harbi'nin hedefini, önemini anlatarak halkı bilinçlendirmeyi amaçlamıştır[12].

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte Maarif Vekili İsmail Safa Bey döneminde Maarif Vekâletinin bünyesinde ilk olarak bir Halk Terbiyesi Şubesi (1926) kurulmuştur. İkinci olarak Halk Terbiyesi Şubesi tarafından Halk Dershaneleri ve Konferansları Talimatnamesi (1927) hazırlanmış üçüncü olarak da Mustafa Şefik Bey'in hazırladığı "Güzel Alfabe" isimli kitap, Talim Terbiye Kurulu tarafından Halk Dershanelerinde ders kitabı olarak okutulmasına izin verilmiştir[13].

Yaygın halk eğitimi kapsamında açılan bu dershanelerle çeşitli nedenlerle temel eğitimden uzak kalmış vatandaşların edinmesi gereken temel eğitimin verilmesi hedeflenmiştir. Başta Maarif Vekâleti

[11]Cemil Öztürk, "Milli Mücadele Ankara'sında Bir Yüksek Öğrenim Kurumu: Serbest Âli Dersler Müessese-i İlmiyesi", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 13 (Mayıs 1994), s. 55-63.
[12]Mustafa Ergün, Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ocak Yayınları, Ankara, 1997, s. 23.
[13]Fahri Kılıç, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'de Yaygın Halk Eğitimi" Kuruluşundan 90. Yılına Türkiye Cumhuriyeti Uluslararası Sempozyumu (23-25 Ekim 2013/ Eskişehir), Cilt: 1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2016, s. 559-580.

olmak üzere devletin farklı kurumları bu amacı gerçekleştirmek için Halk Dershanelerine gereken desteği sağlamaktan kaçınmamışlardır. Bu şekilde ilk defa Türkiye genelinde kapsamlı bir halk eğitiminin uygulanmasına başlanan 1927-1928 yılları arasında 3304 Halk Dershanesi açılırken 64.302 kişinin okur-yazar olması sağlanmıştır[14].

Yeni Türk Harfleri 1 Kasım 1928 yılında TBMM tarafından kabul edilmiştir. Kanun Halk eğitiminde yeni Türk alfabesinin kısa sürede geniş halk kitlelerine öğretilmesi sorununu doğurmuştur. Bu sorunla mücadele edecek Millet Mekteplerinin açılması ise 1929 tarihinde gerçekleşmiştir[15]. Yaygın bir halk eğitiminin verilmesi amacıyla kurulan Millet Mekteplerinde, açılan (A) dershanelerinde hiç okuma yazma bilmeyenlerin; (B) dershanelerinde ise, Arap harfleri ile okuma yazma bilenlerin yeni Türk alfabesini öğrenmesi hedeflenmiştir. Eğitim süresi dört ay olan Millet Mekteplerinde (A) dershanelerinde haftada altı saatlik eğitimin içinde alfabe, kıraat, imla ve tahrir dersleri verilmiştir. (B) dershanelerinde derslerin kapsamı biraz daha genişletilerek, Kıraat, Tahrir, Hesap ve Ölçüler, Sağlık Bilgisi ile Yurttaşlık Bilgisi derslerinin verilmesi kararlaştırılmıştır. Haftada altı saat verilecek olan bu derslerin bir saati Yurttaşlık Bilgisi, bir saati de Sağlık Bilgisi dersine ayrılmıştır. Bu derslere ait ders kitapları ise devlet tarafından vatandaşlara ücretsiz dağıtılmıştır[16]. Buna ek olarak okuma

[14]Cemil Öztürk, "Maarif Vekili Mustafa Necati Bey ve Harf İnkılâbı", 80. Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu (10-11 Kasım 2008/ İstanbul), Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2009, s. 158-170.
[15]Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 405; M. Naci Bostancı, Cumhuriyetimiz, Vadi Yayınları, Ankara, 2002, s. 70.
[16]Cemil Öztürk- Arzu Nurdoğan, "Millet Mekteplerinde Yurttaşlık Eğitimi: Öğretim Programı ve Ders Kitapları", Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 5 (Ocak

yazma öğrenen vatandaşların öğrendiklerini unutmamaları, okuma alışkanlığı ve zevki kazanmaları amacıyla 1930 yılında Okuma Odaları da açılmıştır.

Kurucusu olan Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in ani vefatı, 1929 Dünya Ekonomik Buhranının doğurduğu sıkıntılar, uygulamadan sorumlu merkezi ve yerel yöneticilerin olumsuz tavırları Millet Mekteplerini kısa sürede işlevsiz hale getirmiştir[17]. Fakat bu olumsuzluklara rağmen 1928-1950 yılları arasında Millet Mekteplerinden yaklaşık 1,5 milyondan fazla yetişkin diploma alarak okuma yazmayı öğrenmiştir[18].

2. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN HALKÇILIK ANLAYIŞI

Modernleşmenin ortaya çıkardığı ulus devletlerde halkın eğitimi/aydınlatılması, devletin organik aydınlarının üzerine yüklediği önemli işlerden birisidir. Genel anlamda halkçılık, modernleşme sürecindeki toplumlarda aydın-halk ilişkisi toplumsal politika ile ulusun kalkındırılması konularıyla yakından ilgilidir. Bu noktada Türkiye'de halkçılık, modernleşme ve milliyetçilik hareketinin beraberinde gelişen düşünsel, kültürel, sosyal ve siyasal koşullardan etkilenmiştir[19].

2001), s. 175-202; İlhan Başgöz- Howard E. Wilson, Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk, Dost Yayınları, Ankara, 1968, s. 119.

[17]Mustafa Ergün, Atatürk Devri, s. 131-132.

[18]Yahya Akyüz, a.g.e, s. 405.

[19]Mustafa Oral, Kemalist Cumhuriyetin İnşası Bir İdeolojik Aygıt Olarak Ülkü Dergisi, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 77-78.

İkinci Meşrutiyet dönemi gerçek anlamda halkçı düşüncelerin Türk toplum ve düşünce hayatına girdiği dönem olmuştur. Temel söylemi "Halka doğru gidiş" olan Rusya'daki Narodnik hareketin etkilerinin de görüldüğü bu dönemde, toplumun kültür seviyesini yükseltmek için halka doğru gitmenin zorunluluğu kabul edilmiştir[20]. Nitekim Türk Ocağı tarafından 52 sayı yayınlanan Halka Doğru Dergisi'nde, Halkçılık düşüncesi Türkçü ve Anadolucu motifler taşımıştır. Örneğin, derginin yazarlarına göre Osmanlı sosyal düzeni avam-havas, güzide-halk eksenlerinde ikiye bölünmüştü. Bu farklılık ve mesafe ancak, elitlerin halka ve halkın da elitlere gitmesiyle kapatılabilirdi[21].

İkinci Meşrutiyet döneminde aydınlar tarafından ciddi bir şekilde tartışılmaya başlanan halka doğru gidiş/halk eğitimi Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuyla birlikte Mustafa Kemal Atatürk tarafından halk için yapılan çalışmaların merkezine oturtulmuştur. Bilindiği üzere Kemalizm'in halkçılık ilkesi, cumhuriyetçilik ve milliyetçilik ilkelerinin doğal sonucudur. Bu anlamda Atatürk daha Türk İstiklal Harbinden itibaren halk idaresi, halk hâkimiyeti ve halkçılık deyimlerini kullanmıştır[22]. Bu deyimleri kullanırken de Türk toplumuna vermek istediği yeni sosyal ve ekonomik düzeni ifade etmek

[20]Cezmi Eraslan, Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2003, s. 74; Feroz Ahmad, İttihatçılıktan Kemalizme, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1986, s. 164.
[21]Bahar Arslan, II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İki Devrim; İki Süreç "Tarihsel, İdeolojik ve Olgusal Bir Karşılaştırma", Islık Yayınları, İstanbul, 2016, s. 251.
[22]Levent Köker, Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 137; İsmet Giritli, Günümüzde Atatürkçülük, Der Yayınları, İstanbul, 2000, s. 217; Eraslan'a göre Atatürk halk hâkimiyetine ulaşma noktasında halkın önce aydınlatılması, sonra da istenen yöne sevk edilmesi stratejisini uygulamıştır. Cezmi Eraslan, a.g.e, s. 193.

istemiştir[23]. Bu noktada örneğin TBMM açıldıktan sonra Mustafa Kemal: "*Bugünkü mevcudiyetimizin mahiyet-i asliyesi milletin temayyülat-ı umumiyesini ispat etmiştir ki, o da halkçılıktır ve halk hükümetidir, hükümetlerin halkın eline geçmesidir.*"[24] şeklinde siyasal sistem konusundaki tavrını açıkça ortaya koymuştur.

Bu anlayış doğrultusunda 13 Eylül 1920 tarihinde TBMM Reisi Mustafa Kemal imzasıyla meclise sunulan halkçılık programı 20 Ocak 1921'de TBMM tarafından kabul edilen ilk anayasal düzenleme olan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun çekirdeğini oluşturmuştur. Perinçek'e göre Halkçılık Programı özü itibariyle halkın gereksinimlerini karşılamayı esas alan bir ekonomik sistemle birlikte somut bir demokrasi projesini içeriyor ve programın ana hedefi Türk halkını emperyalizm ve kapitalizm zulmünden kurtarma olarak açıklamıştır[25].

Türk İstiklal Harbinin kazanılmasından sonra Atatürk halkın bütününü temsil edecek olan partiyi 9 Eylül 1923'te Halk Fırkası (HF) adıyla kurmuş ve bu partiye halkçılık düşüncesinin pratiğini yapma görevi vermiştir[26]. Halk Fırkası'nın tüzüğünün ikinci maddesinde Halkçılık ilkesi şöyle tanımlanmıştı: "*Halk Fırkası nazarında halk kavramı*

[23]İsmail Arar, Atatürk'ün Halkçılık Programı ve Halkçılık İlkesinin Tarihçesi, Baha Matbaası, İstanbul, 1963, s. 12.
[24]İhsan Güneş, Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1997, s. 215-226.
[25]Doğu Perinçek, Kemalist Devrim-3, Altı Ok, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s. 40.
[26]Şerafettin Turan, Kökeni Ulusal Direnişe Dayanan Bir Devrim Partisi Cumhuriyet Halk Partisi, Tüses Yayınları, İstanbul, 2000, s. 17-26; Halk Fırkası'nın kuruluşu için ilk çalışmalar TBMM'nin ikinci dönem seçimleri öncesi 8 Nisan 1923 tarihinde "Dokuz Umde" başlığı altında yayınlanan ayrıntılı bir beyanname ile kamuoyuna duyurulmuştur. İsmail Eyüpoğlu, "Bir Demokrasi Açılımı: Halkçılık ve Mustafa Kemal Atatürk", Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi, 3/1 (Mayıs 2000), s. 282.

herhangi bir sınıfa münhasır değildir. Hiçbir imtiyaz iddiasında bulunmayan ve genellikle kanun nazarında mutlak bir eşitliği kabul eden bütün fertler halktandır. Halkçılar, hiçbir ailenin, hiçbir sınıfın, hiçbir cemaatin, hiçbir ferdin imtiyazlarını kabul etmeyen ve kanunları koymaktaki mutlak hürriyet ve bağımsızlığı tanıyan fertlerdir."[27]. Bu noktada halkçılık pratiği, seçkin azınlık eğitiminden kitle eğitimine geçişi sağladığı gibi eğitimde fırsat eşitliği de sağlamayı amaçlamışken, kadın eğitimine özel bir önem vermiştir[28].

Buna ek olarak Halk Fırkası'nın 13-14 Mayıs 1931 tarihinde toplanan üçüncü büyük kurultayında Halkçılık ilkesi ile birlikte diğer beş ilke de adına Kemalizm denilen ve bu tarihten itibaren devletin resmi ideolojisini de oluşturan ilkeler bütünü haline getirilmiştir. Bu noktada örneğin Atatürk'ün halkçılık anlayışı, "*İrade ve hâkimiyetin kaynağı millettir. Bu irade ve hâkimiyetin devletin vatandaşa ve vatandaşın devlete karşı vazifelerini hakkıyla ifasını tanzim yolunda kullanılması fırkaca büyük esastır. Kanunlar önünde mutlak bir müsavat kabul eden ve hiçbir ferde, hiçbir aileye, hiçbir sınıfa, hiçbir cemaate imtiyaz tanımayan fertleri halktan ve halkçı olarak kabul ederiz.*"[29] şeklinde ifade edilmiştir. Bu doğrultuda halkçılığın birinci niteliği; demokratlık, ikinci niteliği; milletin genel hakları dışında hiçbir kişiye ve topluluğa ayrıcalık tanınmaması üçüncü niteliği ise sınıf mücadelesini kabul

[27]Ahmet Demirel, Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 487-492.
[28]Ziya Bursalıoğlu, Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış, Pegem Yayınları, Ankara, 1994, s. 35.
[29]Doğu Perinçek, a.g,e, s. 99.

etmemesidir[30]. Bütün bunlardan hareketle Parla, CHP'nin 1931 kurultayında somut bir şekilde ortaya konan Halkçılık ilkesini anti-liberal ve anti-sosyalist bir düşünce olarak nitelemektedir[31].

Atatürk'e göre sınıf mücadelesinin bir toplumda yaşanmaması için sosyal adalet, sosyal güvenlik, ekonomik haksızlıkların giderilmesi yani adaletli gelir dağılımının sağlanması gereklidir[32]. Atatürk, halkçılık anlayışının komünizm ile hiçbir ilişkisinin olmadığını 14 Ağustos 1920'de yaptığı konuşmada *"(...) Bizim görüşlerimiz, bizim prensiplerimiz cümlece malumdur ki, Bolşevik prensipleri değildir ve Bolşevik prensiplerini milletimize kabul ettirmek için de şimdiye kadar hiç düşünmedik ve teşebbüste bulunmadık. Bizim inancımıza göre, milletimizin hayatını ve yükselmesini sağlayacak olan, kendi hazım kabiliyetiyle uyumlu olan görüşlerdir. (...) Bizim görüşlerimiz –ki halkçılıktır- kuvvetin, kudretin, hâkimiyetin, idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir. Yine şüphe yok ki bu, dünyanın en kuvvetli bir esası, bir prensibidir."*[33] tarzında açıklarken uygulanacak olan halkçılığın ise kendine özgü olacağını ifade etmiştir. Kongar'a göre Mustafa Kemal Atatürk, esas olarak halkçılık ilkesini imparatorluk

[30]Suna Kili, Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1981, s. 220-226; Mithat Baydur, Kemalizm ve Değişen Paradigma, İlk Yayınları, İstanbul, 2004, s. 84.
[31]Taha Parla, Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kayıtları: Kemalist Tek Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Oku, Cilt: 3, Deniz Yayınları, İstanbul, 2008, s. 40.
[32]Yücel Özkaya, "Atatürk ve Halkçılık", Atatürkçü Düşünce El Kitabı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, s. 62.
[33]Mustafa Kemal Atatürk, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 101.

ideolojisinin yerine geçirmeyi tasarlamışken[34], Türkdoğan'a göre halkçılık ilkesi ile yüzyıllarca ihmale uğramış, unutulmuş Türk halkını yeniden biçimlendirmeyi ve medeniyetin, teknolojinin tüm imkânlarından yararlandırmayı hedeflemiştir[35].

SCF denemesi sonrası zorunlu olarak ülkede tek partili dönem başlamıştır. Bu dönemde Osmanlı'dan beri devam eden aydın-halk ikiliğinin önüne geçmek için aydının vazifelerini Atatürk, "*Siz milliyetçi topluluk, halk ile konuştuğunuz vakit yüksek sesle söylemeyi unutmayınız; yüksek ses, imanın ifadesi olduğu vakit tesir yapmaktan uzak kalmaz. Yolunda çalıştığımız büyük ülküyü halkın kalbinde bir fikir halinden bir his haline geçirmelisiniz. Demokrasinin ne olduğunu halka anlatmak bilhassa sizin vazifenizdir. Birtakım kelimeler vardır ki sık sık telâffuz edildiği halde, hatta aydınlarımız arasında, onu tamamı ile anlayan çok değildir. Halkçılığımızın ne olduğunu, esaslarının neden ibaret olduğunu, halkçıların halka karşı ne gibi vazifeler yüklenmek mecburiyetinde kalacaklarını madde madde izah etmek lâzımdır. Cumhuriyeti, onun gereklerini yüksek sesle anlatınız. Cumhuriyet prensiplerini sevdiriniz. Bunu kalplere yerleştirmek için hiçbir fırsatı ihmal etmeyiniz.*"[36] şeklinde ortaya koymuştur.

Türk toplumunun demokrasi ile yönetilen batılı toplumlar gibi olmasını isteyen Atatürk, okul eğitimine ve halk eğitimine gereken önemin

[34]Emre Kongar, Atatürk ve Devrim Kuramları, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1981, s. 401.
[35]Orhan Türkdoğan, Kemalist Sistem Kültürel Boyutları, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s. 176.
[36]Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Turhan Kitabevi, Ankara, 1984, s. 105.

verilmesi gerektiğini daha yolun başında görmüştür. Burada dikkate alınması gereken nokta Kemalist kadrolar için yolun başında bir numaralı sorunun köy ve köylülükten kaynaklanması idi. Bu noktada köylünün erkek-kadın ayırt etmeksizin okum-yazma öğrenmesi, hayat ve meslek için gerekli zorunlu bilgi ve beceriyi kazanması halk eğitimini öne çıkarmıştır. Aslında halk eğitimi bu dönemde Atatürk tarafından kültür birliğinin sağlanması, ülkenin ihtiyaç duyduğu insan gücünün yetiştirilmesinde ayrıca geniş halk kitlelerinin inkılâpların yapım sürecine dâhil edilmesinde kullandığı bir araç olmuştur.

3. HALKEVLERİNİN KURULUŞU

Osmanlı Devleti'nin yıkıntıları üzerinde şekillenen Türkiye Cumhuriyeti siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel çöküntü içerisinde olan toplumu, uluslararası alanda hak ettiği yere ulaştırma noktasında radikal inkılâp hareketlerini başlatmıştır. Bu hareketin temel noktası yaklaşık 13 milyon nüfusunun %90'ı bile okuma yazma bilmeyen Türk toplumuna okuma yazma öğreterek eğitimli Türk vatandaşlarının yetişmesini sağlamak ayrıca Osmanlıdan beri var olan aydın halk kopukluğunu gidermek ve yeni düzen çalışmalarında vatandaşların desteğini almaktır.

Halkevlerinin kurulma gerekçelerini açıklarken dönemin siyasal ve toplumsal koşullarının ortaya çıkarttığı ihtiyaçları da göz önüne almak gereklidir. Bu ihtiyaçlar 1929 Dünya ekonomik buhranının olumsuz etkileri, Serbest Cumhuriyet Fırka (SCF) denemesinin başarısızlığı, Türk Ocakları ve Millet Mekteplerinin kendilerinden beklenilen görevi

yerine getirmekte yetersiz kalmaları olmuştur[37]. Bununla birlikte Halkevlerinin kurulmasındaki asıl sebebin ülkede örgün eğitimin yetersiz olması ve bu dönemde tam bir eğitim sistemi kurulamamasına bağlı olarak yapılan inkılâpların kitlelere tam ve zamanında yansıtılamaması olduğunu söylemek mümkündür.

SCF denemesinin başarısızlıkla sonuçlandığı süreçte üç aylık bir yurt gezisine çıkan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal bu geziden ülkenin içinde bulunduğu iktisadi ve toplumsal bunalımdan çıkabilmesine dönük bazı çözüm önerileriyle başkent Ankara'ya dönmüştür[38]. Halkevlerinin kurulacağı da bu gezi sırasında kamuoyuna duyurulmuştur. Bununla birlikte Halkevlerinin resmen kurulma kararı, 10-18 Mayıs 1931 tarihleri arasında yapılan Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) kurultayında alınmıştır[39]. Kurultay öncesinde, Türk İstiklâl Harbi ve Cumhuriyetin kuruluş sürecinde fikri bakımdan çok önemli rol oynamış bulunan Türk Ocaklarına kendini feshetme ve bütün mallarını CHF'ye devretmesi kararı aldırtılmıştır[40]. Buna ek olarak

[37]Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 23 (1999), s. 261-281; Niyazi Berkes, Unutulan Yıllar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 169; Haluk Selvi, Sorularla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2017, s. 197.

[38]Gazi Mustafa Kemal'in SCF denemesi sonrası çıktığı yurt gezisinde yaşananlar için bkz.; Ahmet Hamdi Başar, Atatürk'le Üç Ay, Tan Matbaası, İstanbul, 1945.

[39]CHF Üçüncü Büyük Kongre Zabıtları (10-18 Mayıs 1931), Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, s. 279-280; Söz konusu kongrenin CHP tarihindeki önemi ilk kez tüzükten ayrı bir parti programının yapılmasıdır. Hikmet Bila, CHP Tarihi (1919-1979), Doruk Matbaacılık, Ankara, 1979, s. 106.

[40]Türk Ocakları'nın kapatılmasıyla ilgili çok çeşitli fikir ileri sürülmüştür. Bunlar, son dönemde Ocak yönetiminin faşist düşünceye sempati duymaya başlaması, Ocaklardaki Pantürkçü eğilimlerin Mustafa Kemal'i rahatsız etmesi, bir kısım ocaklının SCF'ye destek vermesi ve buna bağlı olarak ocakların CHF'ye rakip bir örgüt olarak gelişmesine kadar çeşitlilik gösterir. Bütün bu ve benzeri sebeplerin Türk Ocakları'nın kapatılmasında az-çok etkili olduğu söylenebilir. Ancak Öz'ünde ifade

Türk Ocakları Genel Başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver de birleşme sonrası 25 Mayıs 1931 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle Bükreş elçiliğine atanarak ülkeden uzaklaştırılmıştır[41].

Diğer taraftan Halkevleri birdenbire kurulmamış, söz konusu kurumların ortaya çıkışı öncesinde dünyanın farklı ülkelerindeki benzer kurumlar incelenmiştir. Bu noktada örneğin; Macaristan'daki "Macar Milli Kültür Cemiyeti" başta olmak üzere "Uranya Cemiyeti", "İşçi Jimnazları" ve "Çiftçi Dernekleri", Çekoslavakya'daki; "Mazerik Halk Terbiyesi Kurumu", İtalya'daki "Dopolavaro Milli Kültür Teşkilatı", Almanya'daki "Halk Kültür Teşkilatı" ve İngiltere'deki "Halk Terbiye Cemiyeti" incelenmiş, bunların ülkelerindeki faaliyetleri irdelenerek halk üzerindeki etkileri ortaya konulmuştur. Ancak ülkemizde daha önce kurulan Türk Ocakları, Millet Mektepleri ve Türk Halk Bilgisi Derneği gibi yapılarında çalışmaları Halkevlerinin kuruluşuna örnek teşkil etmiştir[42].

---

ettiği gibi tek parti mantığı parti dışında var olabilecek siyasal-kültürel amaçlı örgütlere özerklik verilmesine engel olduğu için, böyle bir yola başvurulmuştur demek mümkündür. Esat Öz, Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım (1923-1945), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992, s. 110; Türk Ocakları'nın kendini feshettiği süreçte Türk Kadınlar Birliği, Mason Dernekleri vb. yapılarda faaliyetlerine son vermek zorunda kalmıştır. Feroz Ahmad, Modern Türkiye'nin Oluşumu, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 130; İnalcık'a göre Halkevleri Ziya Gökalp'in temel düşüncesinden doğmuş bir kurum idi. Halil İnalcık, Atatürk ve Demokratik Türkiye, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 186.

[41]Metin Eriş, Osmanlı'dan Günümüze Demokratikleşme Sürecinde Türk Siyasi Hayatı ve Kemalizm, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2012, s. 121; Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, İstanbul, 1989, s. 298; Yusuf Sarınay, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931), Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 325.

[42]Selçuk Duman, Bir Modernleşme Aracı Olarak Tokat Halkevi, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011, s. 1-17; Nurcan Toksoy, Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri, Orion Yayınevi, Ankara, 2007, s. 7.

Kurulması düşünülen kültür kurumunun hangi nitelikleri taşıyacağına dönük bir dizi toplantı zamanın Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip başkanlığında yapılmıştır. Söz konusu toplantıların katılımcıları Ali Rana Tarhan, Behçet Kemal Çağlar, Cevdet Nasuhi, Hamit Zübeyir Koşay, Hasan Cemil Çambel, İshak Refet, İsmail Hüsrev Tökin, Münir Hayri Egeli, Recep Peker, Sadi Irmak, Şevket Süreyya Aydemir, Vildan Aşir Savaşır, Ziya Gevher Etili katılmıştır. Bu toplantılar sonucunda "*Türkün medeniyet sahasında doğal yetenek ve bilgisiyle uygun şerefli yerini tekrar almasını sağlayacak, Menemen olayı gibi olayların bir daha yaşanmaması için, Cumhuriyet ve inkılâp esaslarını bütün ruhlara ve fikirlere hâkim kılacak*"[43] Halkevlerinin kurulmasına karar verilmiştir. Buna ek olarak Halkevlerinin ana tüzüğünün hazırlanması için, Ziya Gevher Etili'nin başkanlığında, Hamit Zübeyir Koşay, Hüseyin Namık Orkun, Kerim Ömer Çağlar, Namık Katoğlu, Sadi Irmak, Şevket Süreyya Aydemir, Tahsi Banguoğlu ve Vildan Aşir Savaşır'dan oluşan bir komisyon oluşturulmuştur[44].

Bu şekilde kurulmasına karar verilen Halkevlerinin ne olacağını CHP Genel Sekreterliğinin isteği üzerine İsmail Hakkı Baltacıoğlu Halkın Evi isimli eserinde "(…) *Halkevleri, her şeyden önce kültür yaşama yerleridir. Gayesi öğretmekten önce yaşamaktır. Halkevleri için en doğru töre 'yaşamak ve yaşatmaktır'. Öğretme yerleri okullardır. Bu işte en mütehassıs olan kurum okullardır. Halkevi de herhangi bir okul*

[43]CHF Halkevleri Talimatnamesi, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1932, s. 4-5.
[44]Anıl Çeçen, Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990, s. 110.

olmamalıdır. Orada milli kültürün bütün çeşitleri yaşanmalıdır. Halkevleri irticayla savaştığı kadar mukallitlik, kozmopolitlik, soysuzlukla da savaşmalıdır. Halkevi milli, bize mahsus, orijinal ahlakın, zevkin, kültürün bahçesi olmalıdır."[45] şeklinde açıklamıştır.

Görüldüğü gibi Halkevlerinin kuruluş amaçlarından en başta geleni Türk kültürünün gelişimi ve Kemalizm'in prensiplerinin halk arasında yayılması ve derinleşip kökleşmesidir. İkincisi Türk toplumunda pozitif bilimlere olan ilginin artırılması, üçüncüsü halk terbiyesi/yetişkinlerin eğitimi ve devrimin yasallığını sağlamak idi. 1930'lu yılların başında Türkiye'deki okuryazar sayısının tüm çabalara rağmen %10 nispetinde olduğu dikkate alınırsa bu konunun önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Sonuçta en temel amacı geniş halk kitlelerinin eğitimi/terbiyesi olan Halkevleri tek parti döneminde Cumhuriyetçi, Laik, Milliyetçi ve İnkılâpçı bir toplum oluşturmanın aracı olarak kurulmuştur[46]. İlk olarak 19 Şubat 1932 tarihinde 14 il merkezinde[47] açılan Halkevlerinin sayısı 1950'ye varıldığında il ve ilçe merkezlerinde 478'e ulaşmıştır[48] Bu Halkevlerinden sadece bir tanesi İngiltere'de ve Londra'da

[45]İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Halkın Evi, Ulus Basımevi, Ankara, 1950, s. 32.
[46]Savaş Sertel, "Bingöl Halkevi ve Faaliyetleri (1936-1951)", Tarih ve Gelecek Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1 (Nisan 2016), s. 50-81; Şükrü Karatepe, Tek Parti Dönemi, İz Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 88; Neşe G. Yeşilkaya, Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 72; Macit Gökberk, "Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk", Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk, Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986, s. 325.
[47]Bunlar: Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü (İstanbul), Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya, Samsun. Sefa Şimşek, Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri (1932-1951), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 6.
[48]Sina Akşin, Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 206.

kurulmuştur[49]. Halkevleri, il ve ilçelerde kuruluyordu. İnönü döneminde bunların köylere kadar yaygınlaştırılması faaliyetine geçildi. Köylerde kurulan bunlara "Halkodaları" dendi. 29 Mayıs 1939'da CHP 5. Büyük Kurultayı'nda kurulmaları kararı alındı. Cumhurbaşkanı İnönü, "Halkevlerinin vatanın siyasi, kültürel ve içtimai tekâmülünde verimli çalışmalarını her surette teşvik" edeceklerinin üzerinde durmuş ve bu amaçla halkodalarının açılmasına karar verdiklerini söylemiştir[50]. İkinci Dünya Savaşı'nın zorlu koşullarında hükümetler bütçeden ayırdıkları milyonlarca lirayı harcayarak 198 Halkevi açarken 1946 yılı sonu itibariyle 4066 Halkodası açılmıştı[51]

Halkevlerinin, teşkilatı, yönetimi ve çalışmasıyla ilgili CHF tarafından bir talimatname yayınlanmıştır. Bu talimatnamede Halkevlerinin kuruluş amacı[52]: "*Fırkamızın program temelleri cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, laiklik, devletçilik ve inkılâpçılıktır. Programımız; bu ana ve temel prensiplerin hâkimiyeti ve ebedileştirilmesi için bu vasıflarda kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesini; milli seciyenin Türk tarihinin ilham ettiği derecelere çıkarılmasını, güzel sanatların yükseltilmesini, milli kültürün ve ilmi hareket ve faaliyetlerin kuvvetlendirilmesini ehemmiyetli vasıtalar olarak tespit ve işaret eder. Bu esas ve vasıtaların hepsi birden*

[49]Orhan Özacun, "Halkevlerinin Dramı", Kekibeç, 2/3 (1996), s. 87-96.
[50]Şerafettin Turan, İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. 229.
[51]Süleyman Kocabaş, İnönü Dönemi Milli Şef Yöentimi ve Demokrasiye Geçiş (1938-1950), Bayrak Yayınları, İstanbul, 2009, s. 293.
[52]CHF Halkevleri Talimatnamesi, s. 1-3.

medeniyet yolunda Türklüğün kaybettiği uzun yıllar cesur, atılgan ve yorulmaz hamlelerle kazanacak nesiller yetiştirmeyi, medeniyet ve kabiliyetleriyle mütenasip şeref mevkiini tekrar almasını istihdaf eyler. Halkevlerinin gayesi bu uğurda çalışacak mefküreci vatandaşlar için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olmaktır." şeklinde açıklanmıştır.

Talimatnamede de ifade edildiği gibi halkevlerinin amacı, dönemin "Halkçılık" anlayışına uygun olarak ulusal bilinci oluşturmak, toplumda kültür, ülkü, amaç ve düşünce birliği oluşturmaktı. Ayrıca Kemalist ilkeleri benimsemiş ve Türk milletinin yüzyıllar boyunca her alandaki geri kalmışlığına son verecek, cesur ve atılgan vatandaşlar yetiştirmek idi[53].

Halkevleri faaliyette bulunduğu dönem boyunca CHP desteğinde varlığını devam ettirmiştir. 1932 tarihli talimatname ile CHP Genel Merkezi, Parti örgütünün bulunduğu her yerde Halkevleri açılmasını istemiştir. İllerde Parti başkanları, belediye başkanları ya da valilerden birisi Halkevleri başkanlığını yürütmüştür. Böylece bu kurum partinin bir parçası haline gelmiştir[54]. Yetişkinlere dönük eğitim faaliyetinde bulunacak Halkevlerine 18 yaşından büyükler üye olabilmekle birlikte; Halkevlerinin faaliyetlerinden 18 yaşın altındaki gençlerde belli şartlar dâhilinde faydalanabilecektir. Buna ek olarak halkevlerinin çalışmaları

[53]Ali Nejat Ölçen, Halkevleri, İnönü Vakfı Yayınları, Ankara, 2001, s. 8; Şerafettin Pektaş, Milli Şef Döneminde Cumhuriyet Gazetesi, Fırat Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 364; Günay Göksu Özdoğan, Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946), İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 215-216; Ömer Türkoğlu, "Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı ve Bazı Uygulamaları", Kekibeç, Yıl: 2, Sayı: 3 (1996), s. 97.

[54]Nurettin Güz, Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevleri Dergileri (1932-1950), Bilge Yapım, Ankara, 1995, s. 14-15.

bütün vatandaşlara açıkken, halkevlerinin yönetim kadrosunda yer almak için CHP üyesi olma zorunluluğu getirilmiştir[55]. Halkevleri binaları modern mimari tarzlarda inşa edilmiştir. Bu noktada kubbe ve kemer, cami ve çeşme motifleri bu yapılarda yer almazken, binaların üzerine yazılan "Ne Mutlu Türküm Diyene" gibi sözlerle milli duygular aşılandığı gibi, yeni alfabeye olan yatkınlık da artırılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Halkevleri hükümet konaklarının yanında kurularak parti-devlet bütünlüğü ifade edilmiştir[56].

Diğer taraftan bütün milletin malı sayılan Halkevlerinin başarılı olması, başta öğretmenler olmak üzere devlet memurları aydınlardan beklenmiştir. Halkevlerinde "aydınların halkı yetiştirmesi" gibi bir anlayış söz konusu olmayıp aksine halkın yetiştirilmesi amacı güdülmüştür. Halkevlerinde halk aydından, aydın da halktan çok şey öğrenecektir. Bu özelliğiyle halkevleri yukarıdan aşağı bir öğretme usulü uygulanan okullardan ayrılacaktır[57].

Halkevlerinin amaçlarının ve çalışma alanlarının parti merkezince yapılması, yöneticilerin yine parti tarafından atanması ve Halkevlerinin parti tarafından denetlenmesi ve nihayetinde Halkevlerinin partinin bir parçası olması, tek tip, monolitik bir düşünce yapısına sahip olma gibi özellikler Halkevi uygulamasının sivil toplumcu özelliklerden

[55]Cevat Geray, a.g.e, s. 346.
[56]Sabit Dokuyan, 1945-1950 Yılları Arasında Türkiye, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 10.
[57]Kenan Olgun, "Atatürk ve İnkılapçılık", Cumhuriyetimizin 80. Yılına Armağan, 2003, Adapazarı, s. 75; Siyasi derneklere üye olması yasak olan devlet memurlarının Bakanlar Kurulu Kararıyla (1933), halkevlerine üye olmalarına izin verilmiştir. İlhan Başgöz- Howard E. Wilson, a.g.e, s. 195.

uzaklaşmasına neden olmuştur. Diğer bir deyişle Halkevleri uygulaması sivil toplumun doğal uğraş alanlarında etkinlikler düzenleyen fakat bizatihi sivil toplumcu unsurlarca oluşturulmamış, devlet (parti) tarafından halkı yeni ideolojinin gerekleri doğrultusunda eğitmek amacı ile kurgulanmış bir kamusal yapılanma özelliği taşır[58].

4. HALKEVLERİNİN HALK EĞİTİMİNİ ÇALIŞMALARI

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuyla birlikte Kemalist kadrolar Türk milletinin karşı karşıya kaldığı sorunların çözümünde tek yolunun eğitimden geçtiğini görmüş ve halk eğitimine gereken önemi vermiştir. 1 Kasım 1928 tarihinde yapılan harf inkılâbı ile halk eğitimi Türk milleti için daha da kaçınılmaz zorunluluk halini almıştır. Bu doğrultuda yaygın bir eğitim kurumu olan Halkevleri 19 Şubat 1932 tarihinde açılmıştır. Kemalist kültür kurumları olan Halkevlerinde hayata geçirilecek halk eğitimi çalışmalarının sürükleyici isimlerinden birisi İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur. Baltacıoğlu bu dönemde Halkevlerinde yürütülecek Halk eğitimi çalışmaları için üç amaç belirlemiştir. Bunlardan birincisi, Türk milletinin kültür seviyesini yükseltmedir. Bu amacı taşıyan eğitim-öğretim faaliyeti milliyet ve insaniyet kavramlarını temel alacak ayrıca Türk milletini geçmişe değil geleceğe bağlayacakken ikincisi Türk milletinin medeni seviyesini

[58]Levent Eraslan, Sivil Toplum ve Eğitim, Maya Akademi Yayınevi, Ankara, 2011, s. 113-114; Murat Katoğlu, "Cumhuriyet Türkiyesinde Eğitim, Kültür, Sanat", Çağdaş Türkiye Tarihi (1908-1980), Cilt: 4, (Yay. Yön. Sina Akşin), Cem Yayınevi, İstanbul, 1989, s. 411.

yükseltmektir. Üçüncüsü ise, Türk milletinin mesleki seviyesinin yükseltilmesidir[59].

Bu amaçları gözetecek Halkevlerinin şube sayısı Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip'in 19 Şubat 1932 tarihinde Ankara Halkevi'nin açılışında yaptığı konuşmada belirttiği gibi 9'dur. Konuşmasında Galip "Türklerde eski zamanlardan beri 9 sayısı kutlu bilinir. Bizim şubelerimizin sayısı da güzel bir tesadüfle 9 oldu."[60] şeklinde ifade etmiştir. Bu 9 şubenin bazılarının isimleri 1932, 1935 ve 1940 yönetmeliklerinde farklılık göstermektedir. 1932 tarihli yönetmeliğe göre Halkevi Şubeleri şöyledir: Dil-Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Köycülük, Kütüphane-Yayıncılık, Müze ve Sergi, Spor, Sosyal Yardım ve Temsil. Halkevleri şubelerinin amaçları ve görevleri çıkarılan çalışma talimatnameleriyle tek tek belirlenmiştir. Gönüllü bir kuruluş olan Halkevleri, Halk eğitimine dönük çalışmalarını şöyle özetlenebilir[61]:

Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi: Halkbilimi ve kültürüne ilişkin araştırma (atasözleri, maniler, masallar, ninniler, söz derlemeleri vb.) yapmak; tarihi günleri ve kutlamaları gerçekleştirmek. Bunlara ek olarak vatandaşları farklı alanlarda eğitmek üzere konferans[62] ve

[59]Nebahat Göçeri, "İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Halk Eğitim Anlayışı", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3/1 (Ocak-Haziran 2003), s. 39-82.
[60]Kenan Olgun, Türkiye'de Halkevleri Gerçeği, İksad Yayınevi, Ankara, 2019, s. 56.
[61]Tevfik Çavdar, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950), İmge Kitabevi, Ankara, 2013, s. 353-354.
[62]Halk eğitimi noktasında Halkevlerinin yoğun olarak kullandığı bir diğer unsurda alanında uzman isimlerin olduğu belli başlı aydınların çeşitli konularda halka açık olarak gerçekleştirdikleri konferanslar idi. Konferansçıların nispeten iyi yetişmiş olmaları ve tüzük gereği konuşmaları yazılı olarak Halkevi Başkanlığı'na sunmak zorunda oluşları nedeniyle konferansların düzeyi genellikle yüksekti. Kemal H.

törenler düzenlemek. Söz konusu şubenin en temel görevi Türk dilini Arap, Fars ve Batı dillerinin etkisinden kurtarmaktı.

Güzel Sanatlar Şubesi: Güzel Sanatlara (bale, müzik, resim vb.) halkın ilgisini ve sevgisini artırmak ayrıca batı müziğinin ve batı müziği tekniğinin kökleşmesine, batı tekniğine göre Türk müziğinin oluşmasına ve gelişmesine çalışmak. Bu noktada örneğin müzik uygulamalarında keman, ut, cümbüş, kanun ve ney kullanımı dışlanırken, daha modern tarzda bir üslup takınılarak halka batı müziği dinletilmesine gayret gösterilmiştir. Buna ek olarak ağırlık merkezini göbeğe veren dansların Halkevinde öğretilmesi istenmezken, her biri kahramanlığın ifadesi olan Bengiler, Erzurum Barları, Halaylar, Horonlar, Zeybek oyunlarının Halkevlerinde öğretilmesi istenmiştir. Halkevlerinin bu şubelerinin çalışmaları sayesinde halkoyunları yeniden canlanmış ve 1500 civarında halkoyunu tespit edilmiştir[63].

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi: Okuma yazmayı halk arasında yaymak; halkın bilgisini artıracak dil ve uzmanlık kursları açmak; teknik bilgileri halk arasında yaymak, el sanatlarını teşvik etmek. Söz konusu şube başta Türkçe okuma-yazma olmak üzere Almanca ve Fransızca dil öğretimi alanında yoğun emek sergilemiştir. Buna ek olarak daktilo, dikiş-nakış, fotoğrafçılık, stenografi kursları düzenlemiştir.

Karpat, Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 333.

[63]Türkiye'nin ilk bale gösterileri Halkevlerinde sahneye konulmuş, yine ilk dansçılar Halkevlerinin çatısı altında yetiştirilmiştir. Türkiye'nin ilk baleti Orhan Eseril, Eminönü (İstanbul) Halkevinde yetişmiştir. Nurcan Toksoy, a.g.e, s. 52.

Köycülük Şubesi: Köylerin toplumsal, sağlık ve estetik açıdan geliştirilmesine ayrıca köylü ile şehirli arasındaki karşılıklı sevgi ve dayanışma duygularının güçlendirilmesine çalışmak. Duman'ın ifade ettiği gibi bu dönemde Halkevlerinin Köycülük Şubelerinin yaptığı etnografik, folklorik ve sosyolojik çalışmalar, Türk köyünü yakından tanıma ve sorunlarıyla yüzleşme adına kentli orta sınıfı ilk defa köy ve kırsal kesimin problemlerine ortak etme noktasında önemli bir aşama olmuştur. Örneğin; 1935'te Halkevlerinin düzenlediği toplam 95 köy gezisine, 20.391 kişi katılırken, 1940'ta, 1765 köy gezisine toplam 153.173 kişi katılmıştı[64]. Köycüler Şubesince düzenlenen köy gezilerine katılan heyette farklı meslek gruplarından katılımlar sağlanmıştır. Bu noktada örneğin köye giden heyette köylünün hastalarının tedavisi için doktorlar, mahsulleri için ziraatçılar, köylüde batı müziği zevki oluşturmak ve köylüden yerli havalar temin etmek için müzisyenlere ek olarak dişçiler ve veterinerler yer almışlardır.

Kütüphane-Yayıncılık Şubesi: Halk bilgisinin ilerlemesi için bu kollar gençler arasında kitap özetleme yarışmaları düzenlemek, gezici kütüphaneler kurmak, kitap sergileri açmak, okuma odaları kurmak. Halk eğitimi noktasında Halkevlerinin faydalandığı diğer araçlar dergi[65], kitap ve broşür yayını ile kütüphane ve okuma odaları idi. Dergi, kitap ve broşür yayınında dilbilim, halkbilim ve tarih alanında

[64]Selçuk Duman, "Halkevlerinin Köycülük Şubesi Faaliyetleri ve Sivas Halkevi Örneği", Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 6, 2007, s. 157-182.
[65]Halkevleri çıkarmış oldukları dergilerle Cumhuriyet değerlerini geniş halk kitlelerine ulaştırma, ülkenin her köşesinde yazın hayatının gelişmesine katkı sağlama, Türk kültür değerlerinin yarınlara aktarılmasında tarihsel bir görev yerine getirmiştir. Halkevleri tarafından çıkartılan dergiler için bkz.; Mahmut H. Şakiroğlu, "Halkevi Dergileri ve Neşriyatı", Kekibeç, Sayı: 3 (1996), s. 133.

yürütülen araştırmaların sonuçları yayınlanıyor ve halka her çeşit pratik sorun hakkında faydalı bilgiler iletiliyordu. Kitap yayını her Halkevinin yayın kolunun sorumluluğundaydı. Aynı bölüm kütüphaneler kurmak ve yönetmekle de görevliydi. Talimatnamelere göre her Halkevinin bölgesindeki kütüphanelerle işbirliği yaparak kendi binasının içinde veya dışında bir kütüphane, en azından bir okuma odası kurması zorunluydu. Bu, bir Halkevinin kurulması sürecine eşlik eden temel koşuldu. Yine talimatnameler Halkevleri kütüphanelerinde bulundurulacak kitaplar konusunda oldukça hassastı. Buna göre dini yayınlar, Türk İnkılâbına karşı olan ve yabancı ideolojileri anlatan ya da Türk ulusal çıkarlarına be bilime aykırı fikirler yayan kitaplar kütüphanelerde yer almayacaktı[66].

Müze ve Sergi Şubesi: Yöre tarihini araştırmak, tarihi eserleri halka tanıtmak ve sevdirmek, etnografik değeri olan eşyaları toplamak ayrıca folklor araştırmaları yaparak bunları yayımlamak. Bağış ya da satın alma yoluyla tarihi kıymeti olan eski eserler ki bunlar; çiniler, divanlar, halılar, minyatürler, nakışlar vb. ulusal kültür vesikaları ile eski kılıçlar, tabancalar, tüfekler, oyalı yazmalar, yatağanlar vb. ulusal etnografya vesikalarını toplamaya çalışmak suretiyle mahalli müzelerin kurulmasına ve zenginleşmesine hizmet etmiştir. Sergi kısmı ile de güzel sanatlara ait yapıtlar ve ulusal eserlerle ürünlerin sergilenmesini sağlamıştır[67].

[66]Kemal H. Karpat, **a.g.e**, s. 343.
[67]Kenan Olgun, **a.g.e,** s. 89.

Spor Şubesi: Gençlere spor alanında fırsatlar sağlamak ayrıca spor kulüplerini desteklemek. Halkevleri Spor Şubesi eliyle Türk toplumunun zihni ve kültürel gelişiminin yanında bedeni gelişimini de sağlamayı amaçlamıştır. Bu anlamda Spor Şubeleri gerçekleştirecekleri spor faaliyetleri ile vücudun güzelleştirilmesi/sağlamlaştırılması yanı sıra ahlakın ve ruhunda terbiye edilmesini amaçlayacaktır. Spor Şubeleri bulundukları bölgenin ihtiyaçlarına göre başta güreş olmak üzere avcılık, binicilik, bisiklet, boks cirit, dağcılık, deniz sporları, eskrim, kayak vb. spor dallarında faaliyet göstermiştir. Tıpkı Temsil Şubelerinde olduğu gibi salon yokluğu/yetersizliği ayrıca öğretici yokluğu çok istenilen Jimnastik dalındaki faaliyetleri akamete uğratmıştır.

Sosyal Yardım Şubesi: Yörenin insanına sosyal-kültürel konularda (başta iş olmak üzere elbise, kitap, sağlık, yiyecek vb.) rehberlik ederek ülkede sosyal yardım düşüncesini yaygınlaştırmak. Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri eliyle Atatürk'ün Halkçılık düşüncesinin pratiğini yapmıştır. Bu noktada örneğin fakir ve kimsesizlere ayni ve nakdi yardım yapılması, aşevi açılması, yurt yapılması, hastaların muayene edilmesi ve ilaçlarının sağlanması söz konusu olmuştur.

Temsil Şubesi: Ülkede tiyatro sevgisini ve tiyatro zevkini kökleştirmeye, ahlaki, terbiyevi ve milli temsillerle halka güzel örnekler telkin etmeye çalışmak. En temel amacı halk eğitimi olan Halkevlerinin Temsil Şubesine tek parti yönetimi bu amacı gerçekleştirecek şube olarak bakmıştır. Ancak bu şubelerin önündeki en büyük engel salon yokluğu/yetersizliği ve kadın üye sayısının

yetersizliği olmuştur. Öyle ki oyunlardaki kadın rollerinde kılık değiştirmek suretiyle erkeklerin rol almasının önüne geçmek için Halkevleri yönetmeliğinde " Piyeslerde kadın rolleri hiçbir gerekçe ile erkeklere verilemez"[68] şeklinde ifade edilmiştir. Karadağ'ın ifadesine göre Temsil Şubelerinin sergileyeceği oyunların içeriğinin şöyle olması beklemiştir: Milli duyguları beslemeli, Türk toplumunun çağdaş yaşamını yansıtmalı, Türk devriminin ışığında ulusal sorunları işlemeli, Türk toplumunun yaşamı, değişimeler, ilerlemeler konu edilmeli, Türk toplumunun bütününe seslenmeli ve yetiştirici olmalıdır[69]. Bununla birlikte Halkevlerinin Temsil Şubelerince oynanan oyunlarda Türk İstiklal Harbi ve Türk Tarih Tezi konuları işlenirken Osmanlı ya işlenmemiş ya da Kemalist rejimin karşıtı olarak ele alınmıştır. Bu noktada örneğin; Akın, Atilla, Çoban, Mete, Özyurt gibi oyunlarla tarihteki Türk kahramanları topluma gösterilirken, Beş Devir, Beyaz Kahraman, Ergenekon, Kızıl Çağlayanlar gibi oyunlarla da Türk İstiklal Harbinin hatıralarını canlı tutmak ve Türk toplumunun kendini geleceğe hazırlama isteğini artırmak amaçlanmıştır[70]. Bunlara ek olarak Temsil Şubeleri Halk Eğitimi noktasında tiyatronun yanında sinema, Karagöz-Hacivat, kukla, orta oyununda da yararlanmıştır.

Yukarıda görüldüğü gibi şube sayısı ve çalışma alanlarının çeşitliliği halkevlerinin çok yönlülüğünü ortaya koymaktadır. Bu anlamda Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan her vatandaşın beklenti ve

[68]Kenan Olgun, a.g.e, s. 67.
[69]Nurhan Karadağ, "Halkevleri Oyun Dağarcığı (1932-1951), Erdem, 5/13 (Ocak 1989), s. 81-122.
[70]Kenan Olgun, a.g.e, s. 70.

ihtiyaçlarının dikkate alınarak şubeler oluşturulduğu ve bu şekilde milletin yeniden yapılandırılması amacı güdüldüğünü söylemek mümkündür. Nitekim bu durumu CHF Genel Sekreteri Recep Peker'in ve Başbakan İsmet İnönü'nün yaptığı konuşmalarda görmek mümkündür. Peker Halkevlerinin amacını "*Bu asırda milletleşmek için, milletçe kitleleşmek için, mektep tahsilinin yanında ve ondan sonra mutlaka bir halk terbiyesi almak ve halkı bir arada ve birlikte çalıştırmak esasının kurulması lazımdır; en kuvvetli ders vasıtalarına ve yetişkin muallim ordularına malik olan zengin memleketler bile halkı yetiştirmek, halkı bir kitle haline getirmek için ayrıca bir halk mesaisi tanzimini ihmal etmiyorlar.*"[71] şeklinde ifade ederken İnönü'de "*Halkevleri, fikir olarak ve müessese olarak mesuliyet mevkiinde bulunan siyasi partimizin, bütün özünü, varlığını halkın geniş tabakalarına anlatması ve sevdirmesi için, mühim bir merkezdir.*"[72] tarzında dile getirmiştir. Hem Peker'in hem de İnönü'nün konuşmalarından hareketle Halkevleri, Kemalizm'in prensiplerini, uygulanmakta olan inkılâpların ruhunu parti disiplininden çokta uzakta olmayan bir kültür ve sanat ortamında geniş halk kitlelerine anlatmayı ve halkı bunlara inandırmayı hedeflediğini söylemek mümkündür.

[71]Cemil Koçak, Recep Peker Konuşuyor "Disiplinli Hürriyet", Alfa Yayınları, İstanbul, 2018, s. 56-60.

[72]Türkiye'de çok partili hayata geçildikten sonra Halkevlerine karşı olumsuz tutum takınacak olan Aydın Milletvekili Adnan Menderes de bu dönemde Recep Peker ve İsmet İnönü'den farklı düşünmemektedir. Menderes Aydın Halkevinin açılışında yaptığı konuşmada "Halkevleri, cemiyeti ve milleti yükseltmek için cem'i mesainin toplandığı çatı olacaktır." şeklinde halkevlerinin kuruluş amacını ifade etmiştir. Orhan Özacun, a.g.m, s. 89.

Geray tarafından ifade edildiği şekliyle halkevleri faaliyette bulunduğu dönemde halk eğitimi, Türk kültürünü yaşatma ve geliştirme, eğitim alan kişiye yan gelir sağlama, Türk insanının toplumdaki yerini kavramasına ve kişiliğini geliştirmesine yardımcı olma, Türk insanının siyasal hayata bilinçle katılmasını sağalama gibi kendisinden beklenen görevleri layıkıyla yerine getirmiştir[73].

5. HALKEVLERİNİN KAPATILIŞI

Türkiye'de çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Halkevleri eski önemini yitirmeye başlamış, aynı zamanda konumları giderek tartışma konusu haline gelmiştir. Tek Parti döneminde yönetmelik gereği CHP'nin bir kurumu olarak teşkilatlanan Halkevleri bu dönemde Demokrat Parti (DP) ve diğer muhalif kesimlerce ciddi eleştiri konusu yapılmıştır[74]. CHP başlangıçta muhalefetin bu isteğine yönetmeliğin izin vermediğini gerekçe göstererek olumsuz cevap vermişse de ilerleyen süreçte partiler mutabakatıyla çözüm bulma arayışına girişmiş ancak bu adım özellikle DP'nin olumsuz tavrı nedeniyle akamete uğramıştır[75].

[73]Cevat Geray, a.g.e, s. 355.

[74]Bu dönemde örneğin Tek Parti döneminde baskılanan Türkçüler çıkardıkları basın organlarında CHP'nin yan kuruluşu olarak gördükleri Halkevlerinin kapatılmasını ayrıca Türk Ocaklarının yeniden açılmasını ve Halkevlerine devredilen malvarlıklarının yeniden Türk Ocaklarına iade edilmesini istemişlerdir. Murat Karataş, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Türkçü Muhalefetin Örneği Olarak Kızılelma Dergisi" İlkçağlardan Modern Döneme Tarihten İzler, (Ed. Osman Köse), Berikan Yayınevi, Ankara, 2018, s. 618-619.

[75]Selçuk Duman Türk Modernleşme Sürecinde Sivas Halkevi (1933-1951), Berikan Yayınevi, Ankara, 2008, s. 45; Arzu Öztürkmen, Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 90.

DP, 1946-1950 yıllarını içeren muhalefet döneminde Halkevlerinin birer kültür kurumları olmasını savunmuştur. Bu noktada örneğin DP lideri Celal Bayar "*Halkevleri, kültür müesseseleridir. Tıpkı selefi Türk Ocakları gibi... Halkevleri, yine kültür müessesesi halinde kalmalı ve her vatandaş, oradan istifade etmek hakkına sahip olmalıdır. Yahut da muhtelif siyasi teşekküller, zaman zaman buradan istifade edebilmelidir.*"[76] şeklinde DP'nin Halkevlerine bakışını ortaya koymuştur.

Tek Parti döneminde Halkevleri CHP tarafından 1932 tarihli bir yönetmelikle kurulmuştur. Kapatılma kararının alındığı 1951 yılına kadarda Halkevleri söz konusu yönetmeliğin dışında 1935 ve 1940 tarihli yönetmeliklerle yönetilmiştir. Halkevleri bir yasa ile kurulmadıkları gibi, faaliyette bulundukları süreçteki yasalara göre kurulmuş dernek, şirket, tesis ya da vakıflarla da yasal benzerlik taşımamıştır[77]. Bu durum ise çok partili hayata geçişle birlikte CHP'yi ve Halkevlerini zorlayan esas nokta olmuştur.

CHP, 17 Kasım 1947 tarihli 7. Büyük Kongresinde Halkevlerinin ve Halkodalarının durumu ele alınmıştır. Söz konusu kongrede Halkevlerinin CHP'den ayrılması ve bağımsız bir kuruluş haline getirilmesi fikri kimi delegelerce ortaya atılmışsa da kabul görmemiştir. Kongrede oluşturulan İstanbul delegesi F. Kerim Gökay'ın başkanlığındaki 25 kişilik komisyon tarafından hazırlanan raporda Halkevlerinin "ayrı bir şahsiyeti" olmayıp, CHP'ye bağlı birer kurum

[76]Mustafa Albayrak, Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960), Phoenix Yayınları, Ankara, 2004, s. 209.
[77]Orhan Özacun, a.g.m, s. 87.

olduğu ayrıca CHP'ye bağlılığı devam etmekle birlikte Halkevlerinin canlılık kazanması ve gelişmeleri için şahsi bir hükme kavuşturulmaları gerektiği tespiti yapılmıştır. Ayrıca buna ek olarak komisyon halkevlerinin ticari amaçla kurulmuş müesseseler olmadığından hareketle şirket haline dönüştürülemeyeceği yine cemiyet şekline dönüştürülmesini de birçok zararları olacağı için uygun görmemiştir. Sonunda komisyon, Halkevleri için en uygun şeklin tesis olacağı önerisinde bulunmuştur. Komisyon ayrıca Halkevleri tesisi kurulurken 3 maddelik bir öneriyi ek halinde kongreye sunmuştur. Buna göre;

"1- *Tesisin, CHP'ye bağlı kalmasını sağlayacak şartlar ve hükümler tesis senedinde yer almalıdır.*

2- *Yapılacak tesisin kamu hizmeti gören müesseseler için devletçe kabul edilmiş olan hak ve menfaatlerden yararlanmasını sağlayacak gerekli kanuni önlemler alınmalıdır.*

3- *Medeni Kanundaki hükümler uyarınca tesisin fesih veya infisahı halinde tesise konulmuş olan menkul ve gayrimenkul malların ve kıymetlerin CHP'ye dönmesini temin edecek hükümlerin tesis senedinde yer alması şarttır*"[78].

[78]Tarhan Erdem-Selçuk Erez, Kuruluşlarının Yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963), Şevket Ünsal Matbaası, İstanbul, 1963, s. 27-33; CHP'nin 8. Kongresinde, Halkevlerinin tesis haline dönüştürülmesi için Parti Divanına yetki verilmiştir. Bunun üzerine Parti Divanı aralarında Ebülûla Mardin, Sıddık Sami Onar ve Celal Sarç'ın bulunduğu hukukçular heyetinden tesis şekli hakkında görüş istemiştir. Söz konusu heyet Parti Divanına Halkevlerinin tesis haline dönüştürülmesi halinde de bu kurumların CHP'nin elinden çıkacağı görüşünü ifade etmiştir. Kenan Olgun, a.g.e, s. 101-102; CHP, 1932-1950 yılları arasında gerek devlet bütçesinden, gerek özel idare ve İktisadi Devlet Teşekküllerinden Halkevlerine 48 milyon lirayı aşan yardım yapılmasını sağlamıştır. İlhan Başgöz- Howard E. Wilson, a.g.e, s. 195.

Komisyon tarafından CHP kongresine sunulan rapordan da anlaşılacağı üzere CHP, Halkevlerinin tesis haline getirilirken kendisine bağlılık halinin devam etmesini şart tutuyordu. Nitekim raporun ekli 3. Maddesine bakıldığında iktidarın kaybedilmesi sonrası Halkevlerinin başına gelenlerin önceden görüldüğünü söylemek mümkündür.

14 Mayıs 1950 seçimlerinin kazananı DP olurken kaybedeni ise CHP olmuştur. CHP'nin 29 Haziran 1950 tarihinde seçim sonuçlarını değerlendirmek üzere toplanan kongresinin[79] önemli konularından birisi de Halkevlerinin alacağı durum idi. Kongrede Halkevleri ile ilgili birbirine oldukça zıt teklifler delegeler tarafından dile getirilmiştir. Bu noktada örneğin Avni Doğan tarafından tesis kurulması yerine Halkevlerinin CHP'nin kendi mali imkânları içinde faaliyetlerini devam ettirmesini teklif ederken, Hakkı Tarık Us ise Halkevlerinin CHP ile ilgisinin kalmamasını ve hizmetlerini tesis adı altında sürdürmesini teklif etmiştir. CHP içerisindeki bu kararsızlık hali ise DP'ye Halkevlerinin kapatılmasının gerekçelerini vermiştir[80].

DP iktidar olmasından kısa süre sonra Halkevlerine dönük eyleme geçmiş ve yaklaşık bir yıl sonra Halkevlerinin kapatılması sürecini TBMM'de sonuçlandırmıştır. Aslında CHP'nin tek parti döneminde devlet-parti özdeşliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan Halkevleri

[79]Toker'e göre söz konusu kongrenin Ankara Halkevi'nde gerçekleştirilmesi DP'nin Halkevlerini kapatma yönünde adım atmasına bahane teşkil etmiştir. Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları-DP'nin Altın Yılları (1950-1954), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s. 66.

[80]Bülent Tanör, Kurtuluş Kuruluş, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2002, s. 315; Tarhan Erdem, "Kuruluşu'nun 25'inci Yılı Halkevleri Dünyaya Örnek Bir Kültür Kuruluşunun Hayatı", Vazife, 2/15 (Mart 1957), s. 244.

üzerinden çok ciddi bir ekonomik gücü elinde tutması DP için sorun oluşturuyordu. Bu anlamda Halkevlerinin kapatılmasını DP'nin CHP'nin elinden ekonomik gücünü alma çabasının bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür.

Bu anlamda DP Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce ve yedi DP milletvekilinin Halkevlerinin kapatılmasıyla ilgili kanun teklifi sırasıyla Anayasa, İçişleri, Maliye, Adalet ve Bütçe Komisyonlarında görüşülmüş ve TBMM'nin 6-7 Ağustos 1951 tarihli oturumlarında tartışmaya açılmıştır. Tartışmalar sırasında DP'lilerin 14 Mayıs seçimleriyle Türk halkının kendilerine tek parti döneminin bütün yanlışlıklarını düzeltme yetkisi verdiğini sık sık vurgularken CHP'liler ise CHP ve Halkevlerinin bütün mal varlığının Bakanlar Kurulu'nun emrine verilme girişiminin CHP'yi yıkma amacı taşıyan bir çaba olarak ifade etmiştir[81].

TBMM'de yapılan görüşmelerden sonra "Halkevleri Kanunu" olarak bilinen teklif 8 Ağustos 1951 tarihli meclis oturumunda oya sunulmuş ve 339 "Evet", 3 "Hayır" oyu ile kabul edilmiştir. Oylamaya CHP'den hiç katılım olmaz iken hayır oyları ise Köylü Partisi'nin milletvekilleri olan Cezmi Türk, Remzi Oğuz Arık ve Yusuf Ziya Aker'dir[82]. Sonunda Halkevleri ve Halkodaları 11 Ağustos 1951 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 5830 sayılı yasa ile tarihe karışırken Türk Ocakları ile diğer

[81]Hasan Bülent Kahraman, Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-II (1920-1960), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2012, s.298.
[82]Tarhan Erdem, a.g.m, s. 252.

kamu kuruluşu ve derneklerden bu kurumlara devredilen mallar iade edilmiştir[83].

Özetlemek gerekirse CHP'nin özellikle ülkede çok partili hayata geçişle birlikte Halkevlerine tüzel kişilik vererek bu kurumların ortadan kaldırılmalarına gerekçe olarak gösterilen durumları ortadan kaldırabilme imkânı varken, bunu yapmaması DP'ye bu kurumları ortadan kaldırma ortamı sağlamıştır.

SONUÇ

Osmanlı Devletinin yıkıntıları üzerinde ulus devlet olarak şekillenen Türkiye Cumhuriyeti misak-ı milli sınırları içerisinde yaşayan insan malzemesinin hayat kalitesini yükseltmek için Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde geniş kapsamlı radikal inkılap hareketlerine girişmiştir. Bu anlamda toplum hayatının bütününü kapsayacak şekilde ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal alanda çok sayıda yenilik ve düzenlemeler yapılmıştır.

Yapılan yenilik ve düzenlemeleri farklı sebeplerle örgün eğitimin dışında kalan geniş halk kitlelerine ulaştıracak, devlet ile vatandaş arasındaki iletişimi sağlamak için bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Bu kurum ilk olarak Türk Ocakları (1912-1930) olmuş; ancak söz konusu kurum farklı siyasal gerekçelerle SCF denemesi sürecinde kapatılmıştır. Harf İnkılâbı sonrası asli görevi yeni Türk alfabesini öğretmek olan Millet Mektepleri devreye sokulmuş ancak bu

[83]Kemal H. Karpat, Türk Demokrasi Tarihi, Afa Yayınları, İstanbul, 1996, s. 304; Meral Balcı, Sıra Dışı Bir Siyasetçi: Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2015, s. 128.

kurumlarından kendilerinden beklenen görevi yerine getirememesi yeni bir kurum arayışını doğurmuştur. Sonunda tek parti CHF'si tamamen kendi kontrolünde olan Halkevlerini 12 Şubat 1932 tarihinde 14 il merkezinde açmıştır. Halkevlerinin sayısı yıllar içerisinde periyodik olarak artarken 1940 yılında kırsalda yaşayan insanalar ulaşmak için halkodaları da devreye sokulmuştur. Halkevleri ve Halkodaları açılırken kendilerinden milli kültürün gelişimi ve inkılâbın kökleştirilmesi, Türk milletinin sosyal, kültürel ve ahlaki sahada birlik oluşturması, yetişkinlerin eğitilmesi, pozitif ilimlerin öğrenilmesi/öğretilmesi, köylü ve şehirlinin kaynaştırılması hedeflenmiştir. Bütün bu beklentileri gerçekleştirecekler ise öncelikli olarak öğretmeler idi.

Halkevleri 1932-1951 döneminde 1932, 1935 ve 1940 yıllarında çıkartılan talimatnamelere göre yönetilmiştir. 1932 tarihli Halkevleri Teşkilât İdare ve Mesai Talimatnamesine göre; halkevlerinin açılma kararı ve çalışma programını sevk ve idare etme yetkisi CHF yönetim kuruluna verilmiş, açılan halkevlerinin teşkilatlanması, bakımı, denetimi ve düzeni bulundukları mahallin il-ilçe yönetim kurullarının uhdesindedir. Yine söz konusu talimatnameye göre halkevleri 9 şube olarak teşkilatlanmıştır. Halk eğitim hizmetini yürütecek olan şubeler: Dil-Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Halk Dershaneleri-Kursları, Köycülük, Kütüphane-Yayıncılık, Müze ve Sergi, Spor, Sosyal Yardım ve Temsil.

Halkevleri Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi eliyle Türk dili ve Türk tarihine sahip çıkmış, Güzel Sanatlar Şubesi aracılığıyla Türk insanının

sanatın farklı dallarında ince zevk sahibi olmasını sağlamıştır. Halk Dershaneleri-Kursları Şubesi eliyle başta okuma yazma, yabancı dil, pozitif bilimler ve pratik hayat bilgilerine dönük kurslar açılmış, söz konusu kurslarla Türk insanının hem kültürel hem de mesleki alanda kendilerini geliştirmelerine ön ayak olmuştur. Köycülük Şubesi aracılığıyla Türk köylüsünü hayvancılık ve tarım başta olmak üzere farklı konularda bilgilendirilirken, Kütüphane-Yayıncılık Şubesi eliyle Türk insanının gündelik hayatta ihtiyaç duyduğu bilgilere kolayca ulaşmasını sağlayacak ve ayrıca okuma becerisini geliştirecek çalışmalarda bulunulmuştur. Müze ve Sergi Şubesi Türk vatanının maddi ve manevi zenginlikleri koruma altına alınırken, Spor Şubesi eliyle Türk insanına farklı spor dallarının tanıtılması ve buna ek olarak farklı spor dallarında sporcu yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Sosyal Yardım Şubesi aracılığıyla Türk toplumunda milli birlik ve beraberlik duygusu geliştirilirken, Temsil Şubesi ise inkılâpların Türk toplumunda yerleşmesini ve ulus devlet anlayışını oturtmayı hedeflemiştir.

Ancak bu hedeflerin gerçekleşmesinde özellikle Türk insanının istekliliği ile mekân, para ve uzman yetersizliği ciddi sorun oluşturmuştur. Bu noktada örneğin yapılan konferanslar binaların yetersizliği, halkın ilgisini çekecek konuların seçilmemesi, konuşmacının ifade tarzı, konuşma süresinin uzun tutulması gibi etkenler konferansların etkinliğini düşürürken, Güzel Sanatlar Şubelerinde batı müziğinin uygulanması eleman ve malzeme yetersizliğinden doğu müziğinin uygulanması ya da müzikten başka güzel sanatlarda faaliyet gösterilmemesi sonucunu doğurmuştur. Aynı şekilde Temsil Şubelerinde salon olmaması/salonun yetersiz olması ve

ayrıca temsillerde bayan üyelerin görev alma noktasında çekingen davranmaları önemli bir sorun olmuştur. Spor Şubeleri ise, öğretmen ve jimnastik salonu yokluğu nedeniyle üzerinde en fazla durması gereken toplu beden hareketlerine dönük faaliyetleri gerçekleştirememiş bunun yerine genel olarak futbol ile ilgilenmiştir.

Bütün bu olumlu olumsuz işlevlerine rağmen Halkevleri 1940'lı yılların ortasına gelindiğinde eski gücünü ve önemini yitirmeye başlamıştır. Bu önem yitirişteki temel etmen İkinci Dünya Savaşı sonunda Türkiye'de çok partili hayata geçilmesi ve buna bağlı olarak tek partili içerisinden çıkan isimlerce DP'nin kurulması olmuştur. Kuruluşundan itibaren yasal bir zemine oturtulmayan Halkevleri 1946-1950 döneminde gerek DP gerekse de tek parti döneminde baskılanan muhalif kesimlerce (İslamcılar, Türkçüler) CHP'nin yan kuruluşu olarak görülmüş ve sert bir şekilde tartışma konusu haline getirilmiştir. DP'nin 14 Mayıs 1950 seçimlerinden zaferle çıkıp iktidara gelmesi halkevlerinin sonunu getirmiştir. 8 Mayıs 1951 tarihinde TBMM'de kabul edilen yasa ile halkevleri kapatılmış ve buna ek olarak taşınmazlarının bir kısmı yeniden açılan Türk Ocaklarına bir kısmı da hazineye devredilmiştir. Tek Parti dönemi Kemalist ideolojinin halk eğitimine dönük en önemli ataklarından birisi olan Halkevlerinin Türk eğitim ve kültür hayatına katkıları, günümüzde yeteri kadar bilinmemektedir. Bize göre Halkevlerine dönük yapılacak olan değerlendirmeler günümüz halk eğitim çalışmalarında ortaya çıkan aksaklıkların çözümüne katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Ahmad F. (1995). Modern Türkiye'nin Oluşumu, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

---------- (1986). İttihatçılıktan Kemalizm'e, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Akşin S. (2007). Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Akyüz Y. (2006). Türk Eğitim Tarihi, Pegem Yayıncılık, Ankara.

Albayrak M. (2004). Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960), Phoenix Yayınları, Ankara.

Arar İ. (1963). Atatürk'ün Halkçılık Programı ve Halkçılık İlkesinin Tarihçesi, Baha Matbaası, İstanbul.

Arıkan Z. (1999). "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 23, s. 261-281.

Arslan B. (2016). II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İki Devrim; İki Süreç "Tarihsel, İdeolojik ve Olgusal Bir Karşılaştırma", Islık Yayınları, İstanbul.

Atatürk M. K. (1997). Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Balcı M. (2015). Sıra Dışı Bir Siyasetçi: Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri, Yeditepe Yayınları, İstanbul.

Baltacıoğlu İ. H. (1950). Halkın Evi, Ulus Basımevi, Ankara.

Başar A. Hamdi. (1945), Atatürk'le Üç Ay, Tan Matbaası, İstanbul.

Başgöz İ.-Wilson H. E. (1968). Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk, Dost Yayınları, Ankara.

Baydur M. (2004). Kemalizm ve Değişen Paradigma, İlk Yayınları, İstanbul.

Bayındır N. (2009). "Atatürk ve Halk Eğitimi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 23, s. 1-4.

Bila H. (1979). CHP Tarihi (1919-1979), Doruk Matbaacılık, Ankara.

Berkes N. (1997). Unutulan Yıllar, İletişim Yayınları, İstanbul.

Bostancı M. N. (2002). Cumhuriyetimiz, Vadi Yayınları, İstanbul.

Bursalıoğlı Z. (1994). Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış, Pegem Yayınları, Ankara.

Çavdar T. (2013). Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950), İmge Kitabevi, Ankara.

Çeçen A. (1990). Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri, Gündoğan Yayınları, Ankara.

Celep C. (2003). Halk Eğitimi, Anı Yayıncılık, Ankara.

CHF Üçüncü Büyük Kongre (10-18 Mayıs 1931) Zabıtları. (1931). Devlet Matbaası, İstanbul.

CHF Halkevleri Talimatnamesi. (1932). Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara.

Demirel A. (1995). Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup, İletişim Yayınları, İstanbul.

Dokuyan S. (2013). 1945-1950 Yılları Arasında Türkiye, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Duman S. (2007). "Halkevlerinin Köycülük Şubesi Faaliyetleri ve Sivas Halkevi Örneği", Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 6, s. 157-182.

---------- (2008). Türk Modernleşme Sürecinde Sivas Halkevi (1933-1951), Berikan Yayınevi, Ankara.

---------- (2011). Bir Modernleşme Aracı Olarak Tokat Halkevi, Berikan Yayınevi, Ankara.

Eraslan C. (2003). Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk, Kum Saati Yayınları, İstanbul.

Eraslan L. (2011). Sivil Toplum ve Eğitim, Maya Akademi Yayınevi, Ankara.

Erdem T. (1957). "Kuruluşu'nun 25'inci Yılı Halkevleri Dünyaya Örnek Bir Kültür Kuruluşunun Hayatı", Vazife, 2/15, s. 244.

Erdem T.-S. Erez. (1963). Kuruluşlarının Yıldönümü Halkevleri (1932, 1951, 1963), Şevket Ünsal Matbaası, İstanbul.

Ergin O. N. (1997). Türk Maarif Tarihi, Eser Matbaası, İstanbul.

Ergün M. (1996). II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914), Ocak Yayınları, Ankara.

---------- (1997). Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ocak Yayınları, Ankara.

Eriş M. (2012). Osmanlı'dan Günümüze Demokratikleşme Sürecinde Türk Siyasi Hayatı ve Kemalizm, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul.

Erkan H. (1975). Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması, Gürpınar Matbaası, Adana.

Eyüpoğlu İ. (2000). "Bir Demokrasi Açılımı: Halkçılık ve Mustafa Kemal Atatürk", Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi, 3/1, s. 265-288.

Geray C. (1978). Halk Eğitimi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Giritli İ. (2000). Günümüzde Atatürkçülük, Der Yayınları, İstanbul.

Göçeri N. (2003), "İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Halk Eğitim Anlayışı", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3/1, s. 39-82.

Gümüşsoy E. (2007). "Tanzimattan Sonra Halk Eğitimi İçin Kurulan İki Cemiyet: Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye ve Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8/2, s. 173-192.

Güneş İ. (1997). Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Güz N. (1995). Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevi Dergileri (1932-1950), Bilge Adam Yapım, Ankara.

İnalcık H. (2009), Atatürk ve Demokratik Türkiye, Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Kahraman H. B. (2012). Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-II (1920-1960), Agora Kitaplığı, İstanbul.

Karadağ N. (1990). "Halkevleri Oyun Dağarcığı (1932-1951), Erdem, 5/13 (Ocak 1989), s. 81-122.

Karataş M. (2018). "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Türkçü Muhalefetin Örneği Olarak Kızılelma Dergisi" İlkçağlardan Modern Döneme Tarihten İzler, (Ed. Osman Köse), Berikan Yayınevi, Ankara, s. 613-637.

Karatepe Ş. (2011). Tek Parti Dönemi, İz Yayıncılık, İstanbul.

Karpat K. H. (2011). Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji, Timaş Yayınları, İstanbul.

---------- (1996). Türk Demokrasi Tarihi, Afa Yayınları, İstanbul.

Katoğlu M. (1989). "Cumhuriyet Türkiyesinde Eğitim, Kültür, Sanat", Çağdaş Türkiye (1908-1980), Cilt: 4, (Yay. Yön. Sina Akşin), Cem Yayınevi, İstanbul.

Kılıç E. (1983). "Yaygın Eğitim", Cumhuriyet Döneminde Eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 469-491.

Kılıç F. (2016). "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'de Yaygın Halk Eğitimi", Kuruluşundan 90. Yılına Türkiye Cumhuriyeti Uluslararası Sempozyumu (23-25 Ekim 2013/Eskişehir), Cilt: 1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s. 559-580.

Kili S. (1981). Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Kocabaş S. (2009). İnönü Dönemi Milli Şef Yönetimi ve Demokrasiye Geçiş (1938-1950), Bayrak Yayınları, İstanbul.

Kocatürk U. (1984), Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Turhan Kitabevi, Ankara.

Koçak C. (2018). Recep Peker Konuşuyor "Disiplinli Hürriyet", Alfa Yayınları, İstanbul.

Kongar E. (1981). Atatürk ve Devrim Kuramları, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Köker L. (2000). Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi, İletişim Yayınları, İstanbul.

Kurt İ. (2000). Yetişkin Eğitimi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Olgun K. (2019). Türkiye'de Halkevleri Gerçeği, İksad Yayınevi, Ankara.

---------- (2003). "Atatürk ve İnkılapçılık" Cumhuriyetimizin 80. Yılına Armağan, 2003, Adapazarı, s. 65-79.

Ölçen A. N. (2001). Halkevleri, İnönü Vakfı Yayınları, Ankara.

Oral M. (2016). Kemalist Cumhuriyetin İnşası Bir İdeolojik Aygıt Olarak Ülkü Dergisi, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.

Öz E. (1992). Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım (1923-1945), Gündoğan Yayınları, Ankara.

Özacun O. (1996). " Halkevlerinin Dramı", Kekibeç, 2/3, s. 87-96.

Özdoğan G. G. (2015). Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946), İletişim Yayınları, İstanbul.

Özkaya Y. (1998). "Atatürk ve Halkçılık", Atatürkçü Düşünce El Kitabı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Öztürk C.-Nurdoğan A. (2001). "Millet Mekteplerinde Yurttaşlık Eğitimi: Öğretim Programları ve Ders Kitapları", Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 5, s. 175-202.

Öztürk C. (1994). "Milli Mücadele Ankara'sında Bir Yüksek Öğrenim Kurumu: Serbest Âli Dersler Müessese-i İlmiyesi", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 4/13, s. 55-63.

---------- (2009). “Maarif Vekili Mustafa Necati Bey ve Harf İnkılâbı”, 80. Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu (10-11 Kasım 2008/İstanbul), Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, s. 158-170.

Öztürkmen A. (2016). Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik, İletişim Yayınları, İstanbul.

Parla T. (2008). Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kayıtları: Kemalist Tek Parti İdeolojisi ve CHP’nin Altı Oku, Cilt: 3, Deniz Yayınları, İstanbul.

Pektaş Ş. (2003). Milli Şef Döneminde Cumhuriyet Gazetesi, Fırat Yayınevi, İstanbul.

Perinçek D. (1999). Kemalist Devrim-3, Altı Ok, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Sarınay Y. (1994). Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931), Ötüken Yayınevi, İstanbul.

Selvi H. (2017). Sorularla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

Sertel S. (2016). “Bingöl Halkevi ve Faaliyetleri (1936-1951)”, Tarih ve Gelecek Dergisi, 2/1, s. 50-81.

Şakiroğlu H. M. (1996). “Halkevi Derileri ve Neşriyatı”, Kekibeç, Sayı: 3, s. 131-142.

Şimşek S. (2002). Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri (1932-1951), Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Tanör B. (2002). Kurtuluş Kuruluş, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

Toker M. (1991). Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları-DP’nin Altın Yılları (1950-1954), Bilgi Yayınevi, Ankara.

Toksoy N. (2007). Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri, Orion Yayınevi, Ankara.

Tunçay M. (1989). Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetimi’nin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, İstanbul.

Turan Ş. (2000). Kökeni Ulusal Direnişe Dayanan Bir Devrim Partisi Cumhuriyet Halk Partisi, Tüses Yayınları, İstanbul.

---------- (2000). İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Türkdoğan O. (1999). Kemalist Sistem Kültürel Boyutları, Alfa Yayınları, İstanbul.

Türkoğlu Ö. (1996). "Halkevlerinin Kuruluş Amaçları, Örgütsel Yapısı ve Bazı Uygulamaları", Kekibeç, 2/3, s. 97-106.

Yazar T. (2012). "Yetişkin Eğitiminde Hedef Kitle", Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 7, s. 21-30.

Yeşilkaya N. G. (1999). Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık, İletişim Yayınları, İstanbul.